

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.11>

KOLIZJE TERMINOLOGICZNE W OKREŚLANIU ISTOTY POJĘCIA PEDAGOGICZNEGO „ARTYSTA-WYKONAWCA”

Liudmyla Shesterikova

aspirantka Instytutu Kształcenia Zawodowego

Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-8303-4294

milashest25@gmail.com

Adnotacja. W rozwoju gospodarki krajowej ważną rolę odgrywają branże kreatywne, co determinuje znaczenie przygotowania przyszłych artystów-wykonawców do działalności przedsiębiorczej. W związku z tym aktualizowana jest potrzeba określenia istoty i treści nazwy zawodu „artysta-wykonawca”. Celem artykułu jest przeprowadzenie teoretycznej analizy wykorzystania pedagogicznego pojęcia „artysta-wykonawca” w przygotowaniu zawodowych młodszych bakałarzy. W wyniku przeprowadzonej przez nas analizy teoretycznej terminu „artysta-wykonawca” okazało się, że stosowanie we współczesnych programach edukacyjnych i zawodowych (zwanych dalej PEZ) pojęcia „artysta-wykonawca” zgodnie z Klasyfikatorem Zawodów charakteryzuje się szeregiem kolizji terminologicznych: istnieje rozbieżność w przewidzianej przez PEZ działalności przyszłego zawodowego młodszego bakałarza (z kwalifikacją 3471 artysta-wykonawca) treści pojęcia „sztuki widowiskowe”, które zwykle stosuje się do form sztuki; użycie terminu „wykonawca” w nazwie specjalizacji bardzo zawęża działalność specjalisty, negując w niej element twórczy, np. możliwość wcielenia przez artystę-wykonawcę własnego pomysłu w pracy (co ma miejsce w PEZ, gdzie przewidziane jest zastosowanie podczas wykonywania indywidualnej techniki). Uzasadnione są propozycje ewentualnej korekty nazwy zawodu „artysta-wykonawca”: zastąpienie terminu „wykonawca” w nazwie zawodu określonym rodzajem działalności (na przykład artysta-grafik, artysta-malarz, artysta-ilustrator, artysta-ikonograf itp.); uszczegółowienie nazwy zawodu poprzez dodanie określonej specjalizacji (np. artysta wykonawca grafiki swobodnej, artysta wykonawca malarstwa tablicowego, artysta wykonawca ilustracji książkowych).

Słowa kluczowe: artysta-wykonawca, wykonawca, zawodowy młodszy bakałarz, działalność gospodarcza, przemysł kreatywny, sztuki wizualne.

TERMINOLOGICAL COLLISIONS IN DETERMINING THE ESSENCE OF THE PEDAGOGICAL CONCEPT “PERFORMING ARTIST”

Liudmyla Shesterikova

Postgraduate Student at the Institute of Vocational Education

National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-8303-4294

milashest25@gmail.com

Abstract. Creative industries play an important role in the development of the national economy, which determines the relevance of training future performing artists for entrepreneurial activities. Consequently, the need to determine the essence and content of the name of the profession “performing artist” is actualized. The paper aim is to carry out a theoretical analysis of the use of the pedagogical concept “performing artist” in the training of Professional Junior Bachelors. As a result of our theoretical analysis of the term “performing artist” it was found that the use of the term “performing artist” in modern educational and professional programs (hereinafter: EPP) in accordance with the Classifier of Professions is characterized by a number of terminological collisions: there is a discrepancy between the future activities of the future educational and professional programs Professional Junior Bachelor (according to the qualification 3471 performing artist) of the content of the concept of “performing artist”, which is usually applied to art forms performed for the audience; the use of the term “performer” in the name of the specialization greatly narrows the specialist’s activity, denying the creative component in it, for example, the possibility of the performing artist realizing his own idea in the work (which takes place in the EPP, where it is used during the performance of an individual technique). Proposals regarding the possible correction of the title of the profession “performing artist” are substantiated: replace the term “performer” in the title of the profession with a certain type of activity (for example, graphic artist, painter, illustrator, icon painter, etc.); specify the name of the profession by adding a certain specialization (for example, an artist performing graphics, an artist performing easel painting, an artist performing book illustrations).

Key words: performing artist, performer, Professional Junior Bachelor, entrepreneurial activity, creative industries, visual arts.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ У ВИЗНАЧЕННІ СУТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ «ХУДОЖНИК-ВИКОНАВЕЦЬ»

Людмила Шестерікова

аспірантка Інституту професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-8303-4294

milashest25@gmail.com

Анотація. У розвитку вітчизняної економіки важливу роль виконують креативні індустрії, що зумовлює актуальність підготовки майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності. Відтак, актуалізується необхідність визначення сутності і змісту назви професії «художник-виконавець». Метою статті є здійснення теоретичного аналізу використання педагогічного поняття «художник-виконавець» у підготовці фахових молодших бакалаврів. Унаслідок проведеного нами теоретичного аналізу терміну «художник-виконавець» було з'ясовано, що використання в сучасних освітньо-професійних програмах (далі: ОПП) терміну «художник-виконавець» відповідно до Класифікатора професій характеризується низкою термінологічних колізій: існує невідповідність передбаченої ОПП діяльності майбутнього фахового молодшого бакалавра (за кваліфікацією 3471 художник-виконавець) змісту поняття «виконавчі мистецтва», яке застосовується зазвичай до форм мистецтв, що виконуються для глядачів; використання в назві спеціалізації терміну «виконавець» дуже звучує діяльністю фахівця, заперечуючи в ній творчий компонент, наприклад, можливість утілення художником-виконавцем власного задуму у творі (що має місце в ОПП, де передбачено застосування під час виконання індивідуальної техніки). Обґрунтовано пропозиції щодо можливої корекції назви професії «художник-виконавець»: замінити у назві професії термін «виконавець» на певний вид діяльності (наприклад, художник-графік, художник-живописець, художник-ілюстратор, художник-іконописець, тощо); конкретизувати назву професії шляхом додавання певної спеціалізації (наприклад, художник виконавець вільної графіки, художник виконавець станкового живопису, художник виконавець ілюстрацій книги).

Ключові слова: художник-виконавець, виконавець, фаховий молодший бакалавр, підприємницька діяльність, креативні індустрії, візуальні мистецтва.

Вступ. У сучасному світі підприємництво і творчість – дві рівноцінні категорії, що перетинаються у бізнес-просторі та глибоко пов'язані між собою, а креативні індустрії стають прогресивною технологією розвитку сучасної інноваційної економіки, включаючи сфери культури і мистецтва. Креативне підприємництво працює в рамках культурних і творчих індустрій, охоплює такі культурні сфери та види діяльності, як виконавські мистецтва (театр, музика, хореографія тощо), візуальні мистецтва (галереї, архітектура, дизайн, ремесла), аудіовізуальна творчість (ТБ, радіо, медіа, музика, фільми тощо), національна культурна спадщина (історичне середовище, в тому числі, музеї та бібліотеки). Широке розповсюдження витворів мистецтва та їх копій, сувенірів, туризму до центрів світової культури, стилізація та естетичне подання нових товарів, ідей, послуг, рекламної індустрії стають нормою в формуванні культури підприємницької діяльності. (Ткачук, 2015: 501, 503).

Дослідженням креативного підприємництва в культурній сфері займалися такі вчені, як А. Букацелі, О. Ткачук, А. Холодницька, Н. Чечетова, Т. Чечетова-Терашвілі та ін. Важливості вивчення розвитку ключових навичок для підготовки молоді до підприємницької діяльності в публікаціях Л. Лемешко, І. Середіна, Г. Однорог та ін. Сучасні тлумачення терміну «художник» та інших мистецтвознавчих понять оприлюднені в публікаціях Т. Близнюк, І. Демченко, Р. Михайлова, О. Перепелиця, М. Пічкур Г. Сотська, Т. Шмельова та ін. Узагальнення цих праць дало нам змогу з'ясувати, що креативні індустрії займають важливе місце у підготовці майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності (Шестерікова, 2022). Це актуалізує необхідність визначення теоретичного розуміння сутності і змісту назви професії «художник-виконавець». Цільовою аудиторією нашого дослідження є «художники-виконавці», оскільки відповідно до чинного Класифікатора професій ДК 003:2010 існує код та назва кваліфікації 3471 «художник-виконавець». Водночас, на нашу думку, було б логічно утворювати назву професії за принципом «професія – спеціалізація», а не «професія – дія (здійснення, реалізація задуму)» (у нашому випадку – виконавець).

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз використання педагогічного поняття «художник-виконавець» у підготовці фахових молодших бакалаврів.

Для досягнення мети використовувався метод теоретичного аналізу законодавчих, наукових, навчальних, виробничо-практичних та довідкових джерел – для з'ясування ступеня розробленості проблеми; термінологічний аналіз – для визначення змісту понять, дотичних до терміну «художник-виконавець»; порівняння, зіставлення – для розподілу термінів за категоріями.

Результати й обговорення. Аналіз законодавчих, наукових, навчальних, виробничо-практичних та довідкових джерел свідчать, що традиційний науково-термінологічний апарат тяжіє до вживання звичної назви професії «художник». В сучасній довідковій літературі «художник» – це творчий працівник у галузі образотворчого мистецтва (живописець, графік, скульптор, коміксист) (Академічний тлумачний словник української мови, 2022). За певних контекстів це поняття має більш загальний зміст, позначаючи творчу діяльність особистості або особу, діяльність якої пов'язана з будь-якою формою мистецтва (образотворчого, декоративно-прикладного, візуального). В останні десятиліття художники поєднують мистецьку практику

з дизайнерською, що в окремих випадках дає змогу застосовувати це поняття і щодо дизайну (Михайлова, Перепелиця, 2020: 50). У Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників вказано загальні завдання та обов'язки художника: проводить роботу з упровадження на підприємстві виробничої естетики, яка сприяє підвищенню продуктивності праці, її привабливості та ефективності; розробляє проекти впорядкування та озеленення території підприємства, архітектурно-художнього оформлення фасадів будинків, стежить за правильністю здійснення робіт з оформлення реклами, виставок, панно, плакатів тощо (Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, 2015).

Згідно Класифікатору професій в освітню діяльність закладів освіти впроваджено кваліфікацію «художник-виконавець», хоча вона ніде не обґрунтована і не має офіційного визначення. У довідковій літературі «виконавець» – той, хто виконує музичний, літературний та інший твір або грає певну роль у театральній виставі, кінофільмі тощо (Академічний тлумачний словник української мови, 2022). Сучасні словники визначають виконавця як людину, яка: виробляє твори в будь-якому мистецтві, що підпорядковуються естетичним критеріям; практикує одне з образотворчих мистецтв (художник або скульптор); має торгово-економічну професію, що вимагає знання дизайну, малювання, живопису тощо (комерційний художник); працює в одному з виконавських мистецтв (актор, музикант або співак); є публічним виконавцем (художник пантоміма, художник танцю).

У дипломі фахового молодшого бакалавра (молодшого спеціаліста) кваліфікація визначається через назву професії (художник-виконавець, художник-оформлювач) (Класифікатор професій ДК 003:2010, 2021). Звертаємо увагу на те, що в назвах дизайнерських професій поняття «виконавець» конкретизується шляхом додавання назви певної виконавської діяльності (дизайнер-виконавець графічних робіт, дизайнер-виконавець пакування). Окрім професії «художник-виконавець» функціонують також назви «художник-оформлювач» і «виконавець художньо-оформлювальних робіт», що є спорідненими (однотипними) професійними назвами робіт, які можуть застосовуватися окремо в межах даної класифікаційної групи. На нашу думку, варто виокремити більше споріднених професійних назв роботи відповідно до спеціалізацій. Таким чином, можна було б утворити такі професійні назви роботи художника: художник виконавець вільної графіки, художник виконавець станкового живопису, художник виконавець монументального живопису, художник виконавець ілюстрацій книги тощо.

Для визначення того, за якими кваліфікаціями здійснюється професійна підготовка фахових молодших бакалаврів, нами було проаналізовано освітньо-професійні програми (далі: ОПП) закладів фахової передвищої освіти за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» (Шестерікова, 2021). У проаналізованих ОПП зазначено, що випускнику присуджується ступінь фахового молодшого бакалавра із присвоєнням кваліфікації 3471 художник-виконавець, художник-оформлювач, виконавець художньо-оформлювальних робіт. Тексти проаналізованих ОПП також не містять визначень даного поняття. У програмах вказані загальні риси професійної діяльності художників-виконавців. При цьому, ОПП передбачають, що фахівець повинен уміти реалізовувати свій художній задум у мистецькому творі, виконаному різними видами образотворчих, графічних та декоративно-прикладних технік, створювати художньо-графічну рекламну продукцію (афішу, оголошення, логотип, листівку), декоративне оформлення сцени або заходу. На нашу думку, було б доцільно і назву професії «художник-виконавець» так само конкретизувати зазначенням певної спеціалізації або не вживати термін «виконавець» у назві професії «художник», оскільки існує категорія виконавських мистецтв (музика, танець, драма), що виконуються для глядачів (Oxford Learner's Dictionaries, 2022). При цьому уточнимо, що в образотворчому мистецтві, архітектурі, прикладних мистецтвах немає виконавчих мистецтв (окрім спеціалізованої форми образотворчого мистецтва, де художники репрезентують свої роботи наживо перед публікою). Виконавчі мистецтва за своєю суттю вважаються художньо-творчою діяльністю, оскільки засновані не на простому механічному перенесенні твору, що виконується, в іншу форму, а на його перевтіленні, що включає такі творчі елементи, як вживання в духовний зміст твору, його інтерпретацію виконавцем згідно з його власним світоглядом і естетичною позицією (Виконавські види мистецтва, б. д.).

До образотворчих мистецтв належать такі засоби, як малювання, живопис, скульптура, архітектура, фотографія, кіно та поліграфія. Багато з цих творів мистецтва створені для стимулювання мислення і почуттів через візуальний досвід (Виконавські види мистецтва, б. д.). Виходячи з цього, художники, яких готують заклади фахової передвищої освіти за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», використовують фарбу, полотно або різні матеріали для створення фізичних або статичних арт-об'єктів, що відносяться до категорії «візуальні мистецтва». Сучасне використання терміну «візуальне мистецтво» поширюється на образотворче, прикладне, декоративно-прикладне мистецтво та ремесла. З огляду на це, виникає певна колізія, що виражається через невідповідність передбаченої освітньою програмою діяльності майбутнього фахового молодшого бакалавра (за кваліфікацією 3471 художник-виконавець) та змісту поняття «виконавчі мистецтва», де термін «виконавчі» застосовується лише до художників, які демонструють своє мистецтво наживо, на публіку.

Образотворче мистецтво включає в себе таку категорію, як мистецтво перформансу, що може поєднувати інші категорії мистецтва, але вони виконуються наживо, так само як театр і танець. Причому мистецтво перформансу є категорією виконавського мистецтва, але не є театром (Що таке «образотворче» мистецтво?, б. д.). Тобто до професійної діяльності художника-виконавця згідно даної типології можна віднести

проведення майстер-класів і виступів, на яких художники репрезентують процес виконання роботи наживо, перед публікою. Крім цього, з англійської “performance” перекладається як виступ, виконання, відповідно “performer” – виконавець. У такому випадку доцільно утворювати професійні назви діяльності художника без поєднання з терміном «виконавець» – художник-графік, художник-живописець, художник-ілюстратор, художник-іконописець, художник-монументаліст тощо.

Очевидно, розробники діючих ОПП, зазначаючи кваліфікацію «художник-виконавець», керувалися тим, що може бути “creator” – той хто створює ідеї, а також «виконавець», який їх виконує, реалізує. Відтак, термін «виконавець» звує сферу професійної діяльності художника, спрямовуючи її у виконавське, а не творче русло. Тобто, позначення спеціалізації терміном «виконавець» витісняє з діяльності художника-виконавця елемент творчості. Відомо, що творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні й духовні цінності суспільного значення. Цілком також очевидно, що розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою розвитку культури особистості (Словник мистецьких термінів, 2016). Можливо, розробники ОПП передбачали наявність певного креативу у застосуванні певних авторських технік чи методик виконання, оскільки термін «техніка» має кілька значень: загальна сукупність знань, умінь і навичок, прийомів і методів, необхідних для створення художнього твору (широке значення), та індивідуальна манера майстра, його особистісне бачення світу (вужьке значення) (Словник мистецьких термінів, 2016). У образотворчому мистецтві є ще категорія, відома як декоративно-прикладне мистецтво або ремесло, що є більш утилітарним, але все одно зберігає певний художній стиль і потребує творчого підходу до реалізації певного задуму (Що таке «образотворче» мистецтво?, б. д.). Відтак, можна зробити висновок про те, що художник-виконавець може реалізовувати свій творчий потенціал завдяки застосуванню індивідуальної авторської техніки. Отже, можна говорити про дві форми прояву творчості – пов’язаній зі створенням ідеї та способом її втілення в життя. Проте це дещо суперечить обґрунтованій у сучасних ОПП декларації щодо можливості втілення художником-виконавцем у виконуваних творах власного творчого задуму.

Висновки. Унаслідок проведеного нами теоретичного аналізу терміну «художник-виконавець» було з’ясовано, що використання в сучасних ОПП терміну «художник-виконавець» згідно Класифікатору професій характеризується низкою термінологічних колізій. Обґрунтовано пропозиції, щодо можливого уточнення назви професії «художник-виконавець». Перша пропозиція полягає в тому, що для художників-виконавців виконавську функцію у назві професії доцільно конкретизувати зазначенням певного виду роботи згідно спеціалізації (наприклад, художник виконавець вільної графіки, художник виконавець станкового живопису, художник виконавець монументального живопису, художник виконавець ілюстрацій книги тощо). Друга пропозиція полягає у відмові від вживання терміну «виконавець» у назві професії «художник-виконавець» (наприклад, художник-графік, художник-живописець, художник-ілюстратор тощо), оскільки виникає низка термінологічних колізій щодо доцільності вживання терміну «виконавець» у назві професії художника. Одна з них виражається через невідповідність передбаченої освітньою програмою діяльності майбутнього фахового молодшого бакалавра (за кваліфікацією 3471 художник-виконавець) та змісту поняття «виконавчі мистецтва», де термін «виконавчі» застосовується лише до художників, які демонструють своє мистецтво наживо, на публіку. Інша колізія полягає в тому, що позначення спеціалізації терміном «виконавець» заперечує можливість утілення художником-виконавцем у виконуваному творі власного творчого задуму (що задекларовано в ОПП). При цьому, елемент творчості художника-виконавця може проявлятися у застосуванні ним власної авторської техніки у процесі реалізації створеної іншим митцем художньої ідеї. Відтак, можна говорити про креатив, пов’язаний зі створенням ідеї, та креатив, пов’язаний з її утіленням у життя.

Список використаних джерел:

1. Виконавські види мистецтва. *hmn.wiki*. URL: https://hmn.wiki/uk/Performing_arts (дата звернення: 05.08.2022).
2. Класифікатор професій ДК 003:2010. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 05.08.2022).
3. Михайлова Р., Перепелиця О. Художник як провідна фігура історії мистецтва. *Актуальні проблеми сучасного дизайну. Міжнародна науково-практична конференція*. Київський національний університет технологій та дизайну. 2020. С. 49–52.
4. Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v033620304?find=1&text=художник#w1_2 (дата звернення: 06.08.2022).
5. Сотська Г., Шмельова Т. *Словник мистецьких термінів*. Херсон : Стар, 2016. 52 с.
6. Однорог Г. Модель інтегральної ключової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. 2021. 3. С. 19–27.
7. Ткачук О. М. Креативність у підприємницькій діяльності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. 7. С. 500–503.
8. Художник. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/khudozhnyk#:~:text=Тлумачення,%20значення%20слова%20«художник»%20живописець,%20графік,%20скульптор> (дата звернення: 06.08.2022).
9. Шестерікова Л. Підготовка майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності у сфері креативних індустрій. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (29 квітня, 17–20 березня 2022 р.)*. Інститут професійної освіти НАПН України. 2022. С. 257–259.

10. Що таке «образотворче» мистецтво? URL: <https://www.greelane.com/uk/гуманітарні-науки/образотворче-мистецтво/what-are-the-visual-arts-182706> (дата звернення: 05.08.2022).
11. Definition, pictures, pronunciation and usage notes. *Oxford Learner's Dictionaries/ Find definitions, translations, and grammar explanations at Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/the-performing-arts?q=performing+arts> (дата звернення: 06.08.2022).
12. Shesterikova L. Development of entrepreneurial competence in educational and professional programs for training of performing artists. *Professional Pedagogics*. 2021. 2 (23). P. 63–70. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.63-70>

References:

1. Vykonavski vydy mystetstva [Performing arts] (n. d.). *hmn.wiki*. URL: https://hmn.wiki/uk/Performing_arts [in Ukrainian]
2. Klasyfikator profesii DK 003:2010 [Classifier of professions DK 003:2010] (2021). *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> [in Ukrainian]
3. Mykhailova, R., & Perepelytsia, O. (2020). Khudozhnyk yak providna fihura istorii mystetstva [The artist as a leading figure in the history of art]. In Aktualni problemy suchasnoho dyzainu. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia [Actual problems of modern design. International scientific and practical conference] (s. 49–52). Kyivskyi natsionalnyi universytet tekhnolohii ta dyzainu [Kyiv National University of Technology and Design]. [in Ukrainian]
4. Pro zatverdzhennia Vypusku 1 “Profesii pratsivnykiv, shcho ye zahalnymy dlia vsikh vydiv ekonomichnoi diialnosti” Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv [On the approval of Issue 1 “Professions of employees that are common to all types of economic activity” of the Handbook of qualification characteristics of employee professions] (2015). *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v033620304?find=1&text=художник#w1_2 [in Ukrainian]
5. Sotska, H., Shmelova, T. (2016). *Slovyk mystetskykh terminiv [Dictionary of artistic terms]*. Kherson : Star, 52. [in Ukrainian]
6. Odnoroh, H. Model integralnoi kliuchovoi kompetentnosti maibutnikh kvalifikovanykh robivnykiv shveinoho profilu [The model of integral key competence of future qualified workers of the sewing profile]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. 2021. 3. S. 19–27. [in Ukrainian]
7. Tkachuk, O. M. (2015). Creativity in business activities. *Global and National Problems of Economy*, 7, 500–503. [in Ukrainian]
8. Khudozhnyk [Artist] (2022). In *Akademichnyi tlumachnyi slovyk ukraïnskoi movy [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]*. URL: <http://sum.in.ua/s/khudozhnyk#:~:text=Tlumachennia,%20znachennia%20slova%20«khudozhnyk»,%20zhyvopysets,%20hrafik,%20skulptor> [in Ukrainian]
9. Shcho take “obrazotvorche” mystetstvo? [What is “fine” art?] (n. d.). URL: <https://www.greelane.com/uk/гуманітарні-науки/образотворче-мистецтво/what-are-the-visual-arts-182706> [in Ukrainian]
10. Shesterikova, L. (2022). Pidhotovka maibutnikh khudozhnykiv-vykonavtsiv do pidpriemnytskoi diialnosti u sferi kreatyvnykh industrii [Preparation of future artists-performers for entrepreneurial activities in the field of creative industries]. In *Naukovo-metodychne zabezpechennia profesiinoi osvity i navchannia : materialy KhVI Vseukraïnskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (zvitnoi) Instytutu profesiinoi osvity NAPN Ukrainy (29 kvitnia, 17–20 bereznia 2022 r.) (s. 257–259) [Scientific and methodological support of professional education and training: materials of the 16th All-Ukrainian scientific and practical conference (report) of the Institute of Professional Education of the National Academy of Sciences of Ukraine (April 29, March 17–20, 2022) (p. 257–259)]*. Instytut profesiinoi osvity NAPN Ukrainy [Institute of Professional Education of the National Academy of Sciences of Ukraine]. [in Ukrainian]
11. Definition, pictures, pronunciation and usage notes (2022). In *Oxford Learner's Dictionaries/ Find definitions, translations, and grammar explanations at Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/the-performing-arts?q=performing+arts> [in English]
12. Shesterikova, L. (2021). Development of entrepreneurial competence in educational and professional programs for training of performing artists. *Professional Pedagogics*, 2 (23), 63–70. URL: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.63-70> [in English]